

COOPERATIVISME I AGROECOLOGIA A BARCELONA

25 ANYS: 1993-2018

Edició de Ricard Espelt i Núria Vega

comanegra

COOPERATIVISME I AGROECOLOGIA A BARCELONA

25 ANYS: 1993-2018

**Edició de Ricard Espelt i Núria Vega
Pròleg d'Álvaro Porro**

comanegra

EINES PER REPENSAR EL COOPERATIVISME AGROECOLÒGIC

5.1 EVOLUCIÓ DEL COOPERATIVISME AGROECOLÒGIC

Com hem vist en els anteriors capítols, el cooperativisme agroecològic té una llarga trajectòria a Barcelona i a Catalunya i s'ha desenvolupat intensament durant les dues darreres dècades: s'ha creat un elevat nombre d'experiències agroecològiques, tant de producció com de consum organitzat. S'ha avançat molt en la construcció de projectes pràctics, que han intentat resoldre necessitats d'alimentació, han destinat molts esforços a produir i consumir d'una manera diferent i s'han preocupat de tenir cura del territori. Per tant, el cooperativisme agroecològic ha posat sobre la taula noves maneres de fer i ha desenvolupat discursos crítics amb el sistema socioeconòmic i agroindustrial predominant.

S'ha fet una aposta per l'agroecologia com una eina per construir alternatives locals a la globalització capitalista i la seva expressió territorial, mitjançant la creació d'iniciatives socials i econòmiques que es plantegen diverses formes d'integrar economies, territoris i medi ambient. D'aquesta manera, es pretén tornar a posar l'economia al servei de les comunitats locals o del col·lectiu, així com relocalitzar els fluxos materials i energètics de les nostres societats cap a sistemes més sostenibles des

del punt de vista social i ecològic. Així, l'agroecologia no només aposta perquè les tècniques productives siguin més respectuoses amb el medi ambient, sinó que cerca canvis en les dimensions socioeconòmiques i polítiques de l'agricultura, com ara transformar les relacions de producció, i posar les vides, i no el mercat, en el centre de l'economia.

Les xarxes conformades per cooperatives o grups de consum ecològic i pels projectes productius que les abasteixen de productes agroalimentaris han desenvolupat els sistemes cooperatius d'aprovisionament de productes agroecològics a Catalunya, tot teixint relacions de cooperació i reciprocitat i articulant una gran diversitat d'intercanvis socioeconòmics. En general, s'estableixen relacions entre consumidores i productores sense intermediaris que van més enllà del proveïment estable de productes i que permeten construir relacions de confiança mitjançant el coneixement mutu, la transparència i un cert compromís.

Es calcula que el 2010 hi havia a Catalunya unes 123 cooperatives de consum que aglutinaven més de 4.000 unitats de consum distribuïdes pels diferents col·lectius. Si considerem que la mitjana de cada unitat de consum és de tres membres, la incidència en aquell moment implicava al voltant de 12.000 persones. La repartició territorial de les 123 cooperatives es distribuïa de la manera següent: el 82% a la província de Barcelona, un 8% a la de Tarragona, un 6% a la de Lleida i el 4% restant a la de Girona.

Les dades més recents indiquen que a Catalunya hi ha al voltant de 160 cooperatives de consum. D'aquestes, una seixantena es troben a la ciutat de Barcelona, a través de les quals s'abasteixen unes 3.500 persones. Ara bé, és complex obtenir dades exactes perquè hi ha pocs estudis exhaustius sobre aquest tema i no hi ha un registre únic que aglutini tots els grups i cooperatives agroecològics de Catalunya.

La majoria de les cooperatives tenen entre 15 i 30 unitats de consum i la mitjana se situa entre les 20 i les 25. Moltes estan donades d'alta com associació, moltes d'altres no estan jurídicament constituïdes i es mantenen en els marges de l'al·legalitat, i unes poques estan constituïdes com a cooperatives. La majoria dels col·lectius no tenen botiga per vendre a persones no sòcies i funcionen amb el treball no remunerat dels seus membres. Sovint l'organització del col·lectiu es basa en comissions o grups de treball i les assemblees són els espais en què es prenen les deci-

sions. Aquest ha estat i és el model majoritari vigent fins avui, el qual ha tendit a mantenir una mida reduïda dels col·lectius de forma conscient, amb la idea d'assegurar-ne així una bona gestió i garantir la participació dels membres del grup.

Aquest model de grup de consum ha anat de la mà d'un model de creixement i extensió del cooperativisme agroecològic fonamentat en la replicació i multiplicació d'aquests petits col·lectius, tot sovint amb un procés d'acompanyament per part d'altres projectes propers amb experiència. Aquest fet s'ha unit a la idea que els petits grups s'articulaven entre ells, tot estenent el cooperativisme agroecològic a més persones, sectors de la població i territoris. Una estratègia de creixement que, com veurem, ha tingut les seves limitacions.

En general, per tant, en el procés de creixement del cooperativisme agroecològic, no s'ha optat per estendre'l mitjançant mecanismes d'escalabilitat basats a crear experiències de gran dimensió o mitjançant mecanismes d'alta complexitat. Tot i això, sí que existeix certa diversitat en el sí dels col·lectius de consum organitzat, ja des dels inicis del cooperativisme agroecològic. També en els darrers anys han aparegut alguns exemples de cooperatives que han adoptat altres formes i característiques. Per exemple, trobem diferències pel que fa a la mida, al repartiment de les tasques, a la remuneració o no d'aquestes tasques, a la forma d'organització, a l'exigència de participació, a la relació amb la producció, la intermediació, la distribució o la diversitat de producte, entre altres aspectes.

5.2 MOMENT DE CANVI I REPTES ACTUALS

El cooperativisme agroecològic ha estat capaç de generar una gran quantitat de projectes transformadors, d'acumular experiències pràctiques i de crear espais de debat, reflexió i intercooperació enriquidors que han permès avançar i aprofundir en el desenvolupament dels sistemes cooperatius d'aprovisionament d'aliments agroecològics. Els darrers anys s'està produint un debat intens al voltant de la situació del cooperativisme agroecològic, ja que s'observa una conjuntura diferent de la d'uns anys enrere. De manera bastant generalitzada, es reconeix que ens trobem en un moment de canvi i d'inflexió, que planteja certes dificultats.

Un dels indicadors de canvi és l'estancament de molts grups i cooperatives de consum. Existeix una alta rotació de persones sòcies dins els col·lectius de consum organitzat. A més, les llistes d'espera per entrar a les cooperatives han disminuït o han desaparegut durant els darrers tres anys. També hi ha grups que han reduït la mida o, fins i tot, que han tancat. Tot i això, s'han creat alguns grups durant els darrers anys, però el ritme de creixement és clarament inferior al que podíem trobar en moments anteriors.

La reducció del nombre de membres en els col·lectius o la dificultat per incorporar-ne de nous està estretament vinculada a problemes com el preu del lloguer dels locals, la precarietat laboral de moltes de les consumidores, problemes organitzatius o la manca d'estratègies per cooperar entre grups de consum i resoldre necessitats compartides. Un altre element que cal tenir en compte, i que sovint està sobre la taula, és que en molts col·lectius hi ha l'obligatorietat que totes les «cistellaires» duguin a terme tasques, com fer les cistelles o formar part d'una comissió de treball. En molts casos això suposa l'abandonament del col·lectiu de les persones que no disposen del temps necessari per fer-ho, ja sigui per motius de feina, perquè han d'encarregar-se de tasques de cura o perquè participen en altres espais col·lectius. Aquest fet està obrint debats intensos sobre quin grau d'inclusió i accessibilitat ofereixen aquests grups de consum, ja sigui en funció de la disponibilitat del temps, de l'origen o del poder adquisitiu, entre d'altres.

Un altre dels indicadors de canvi més rellevants i amb més impacte és la gran oferta de productes ecològics que trobem actualment en relació amb la que hi havia fa uns anys. En aquest sentit, destaca el sorgiment de moltes botigues especialitzades en alimentació ecològica, la presència de productes ecològics als supermercats, així com la venda d'aquests via *online* i a domicili. En aquest context, els grups de consum perden protagonisme, ja que moltes persones opten per consumir a través d'aquests altres canals.

Per la banda de la producció, veiem com alguns projectes productius agroecològics tenen greus dificultats en relació amb la seva sostenibilitat. Hi ha casos d'experiències productives que segueixen en una situació de precarietat o que han hagut de plegar. Podem dir que l'espai del consum agroecològic és massa reduït per assumir les necessitats de comercialit-

zació de molts projectes agroecològics, els quals han de recórrer a altres vies de comercialització. A les productores els costa trobar noves cooperatives de consum on portar el producte, ja sigui perquè aquestes ja tenen productores o perquè no se'n creen de noves.

És recurrent trobar productores que es queixen del poc volum de compra de les cooperatives o de la dificultat a l'hora de crear una relació estable amb els grups de consum. La relació amb molts d'aquests grups de consum suposa molta feina per a les productores, en comparació amb el retorn econòmic que reben. A més, hi ha aspectes logístics, de distribució i de transport que es consideren ineficients i problemàtics. Això té un efecte molt significatiu en la seva viabilitat econòmica i en la seva sostenibilitat.

Si parem atenció a la relació directa entre el consum i la producció, veiem com el compromís, fonamentalment centrat en la compra no acaba traduint-se en pràctiques més profundes de corresponsabilitat. En aquest sentit, són poc freqüents els acords per compartir els riscos de la producció com, per exemple, les possibles pèrdues per causes meteorològiques o per plagues. Tampoc és habitual assumir la corresponsabilitat en tot allò que és necessari per fer possible la producció, com per exemple, l'accés als mitjans de producció, el finançament, la planificació de la producció, l'assoliment de bones condicions laborals o canvis normatius, entre d'altres.

És habitual que hi hagi dificultats per aprofundir en la relació directa, encara que existeixi la voluntat de fer-ho. La gestió dels projectes agroecològics propis fa que no es tingui temps, o energies, per dedicar a espais de treball entre consum i producció. Sovint els projectes acaben absorbits per la dinàmica quotidiana. Cal tenir en compte que cada projecte productiu acostuma a relacionar-se amb diversos grups de consum i a l'inrevés, fet que fa que es multipliquin les tasques de gestió associades a la interacció directa.

Finalment, veiem que els espais d'articulació del moviment agroecològic en l'àmbit català, com poden haver estat la Repera, Ecoconsum o la Xarxa Agroecològica de Catalunya, han desaparegut o estan en un moment fluix respecte a uns anys enrere, tot i els darrers intents d'articulació. També, com comentarem, hi ha hagut dificultats per mantenir l'articulació entre productores, així com per generar dinàmiques d'intercooperació entre grups de consum.

5.3 COM SEGUIR PENSANT EL FUTUR DEL COOPERATIVISME AGROECOLÒGIC

La situació actual, com hem comentat, presenta algunes dificultats i reptes importants. Aquests reptes s'han deixat de percebre com a problemes particulars, de cada projecte concret, i s'entenen d'una manera més transversal, és a dir, com a problemes que afecten la sostenibilitat del cooperativisme agroecològic. En aquest context, avui veiem com hi ha un fort interès per obrir els debats per allunyar-los dels dogmes o tabús que sovint els han acompanyat. Es constata l'esforç per intentar desenvolupar imaginari i perspectives renovades, tot fent una lectura acurada de la situació actual.

Hi ha moltes veus que reclamen contrastar els discursos i els objectius del cooperativisme agroecològic amb les pràctiques concretes que s'estan duent a terme i que alerten que l'espai que no ocupi aquest moviment anirà a parar a mans del sector capitalista. Així, cada vegada es planteja més intensament la necessitat d'un canvi, d'un revulsiu dins del cooperativisme agroecològic que n'eviti l'extinció o l'absorció per sectors no agroecològics.

Tot i les dificultats, és evident que el cooperativisme ha fet molta feina de reflexió crítica i ha generat una gran acumulació d'experiències i de coneixement útil de cara al present i el futur. La diversitat dels projectes mostra una gran riquesa, de la qual podem seguir aprenent. Cal recollir aquests aprenentatges i avaluar exactament què s'ha aconseguit, què s'està fent i què ens podem plantejar per millorar.

Com dèiem, hi ha hagut un model majoritari de grups de consum organitzat a Catalunya, però que no ha estat homogeni i que presenta particularitats en cada projecte concret. També hi ha hagut experiències amb característiques bastant diferents respecte al model predominant i que han apostat per altres estratègies. El model, doncs, no és únic, sinó que trobem una diversitat de projectes, cadascun amb les seves potencialitats i limitacions. Entenem que la complementarietat pot ser molt interessant i un bon aspecte a tenir en compte per treballar de cara al futur. No es tracta de crear models únics i homogenis, sinó de generar experiències que analitzin bé quins són els objectius i les necessitats concretes que es volen resoldre i que adequin el seu funcionament per fer-ho possible, tot mantenint els valors i potenciant el seu caràcter transformador.

Retrobem la mítica Atlàntida:
obrera i camperola,
cooperativa i popular.

#Cooperativisme

A l'hora de repensar els projectes, podem destacar, en primer lloc, la qüestió del funcionament i la gestió interna dels grups de consum, que es basa en l'autogestió. Entenem que l'autogestió és la capacitat de poder decidir directament sobre allò que ens afecta, amb autonomia respecte a agents externs al col·lectiu, i tenir la possibilitat de participar en les decisions sempre que es vulgui. En els grups de consum s'ha tendit a entendre l'autogestió de manera que s'oposa a qüestions com la remuneració i la professionalització de tasques o al fet que els projectes tinguin una mida relativament gran. S'ha potenciat molt la coneixença entre les diverses unitats de consum i també s'ha promogut que totes elles participin de forma similar en els espais de presa de decisions i d'organització col·lectiva, i en la realització de tasques.

Algunes experiències han qüestionat i buscat alternatives a aquesta manera de concretar l'autogestió, tot definint espais diversos de presa de decisions i diferents capes de participació, així com remunerant i professionalitzant la realització de les tasques de gestió quotidiana. Això allibera temps a les unitats de consum perquè, si ho volen, puguin participar en els espais de decisió estratègics del projecte i en activitats més enllà de la seva gestió bàsica.

Entenem que la manera de plantejar l'autogestió ha de permetre que cada col·lectiu pugui ajustar el seu funcionament a les seves necessitats i objectius concrets. Al mateix temps, s'han de poder desenvolupar dispositius d'organització col·lectiva, que assagin i practiquin formes d'autogestió que puguin ser relativament fàcils de replicar i d'estendre a tota la societat i a àmbits diversos, tot mantenint el fet que els implicats en el col·lectiu i en les necessitats que s'estan resolent hi puguin decidir directament. En aquest sentit, cal valorar si l'exigència de participació i dedicació i la no remuneració en els projectes agroecològics és compatible amb això.

En segon lloc, es pot repensar la capacitat d'incloure realitats i vides diverses dins dels projectes agroecològics. El fet que participin relativament poques persones en grups de consum i que hi trobem una diversitat menor que la diversitat existent en el conjunt de la societat ens qüestiona la flexibilitat, permeabilitat i accessibilitat d'aquests grups. Un element com les llistes d'espera contrasta amb un dels principis del cooperativisme: el porta oberta i lliure adhesió, el qual promou que les iniciatives

estiguin pensades per acollir totes les persones que hi vulguin participar. Desenvolupar una visió més de treball comunitari i menys de grup tancat, amb locals que siguin espais de socialització àmplia, creant sinergies amb altres usos i activitats diverses, pot facilitar l'apropament i arribar més enllà de les persones convençudes. Per això cal, també, crear mecanismes que facin l'agroecologia assequible per a gran part de la societat, tant en la seva dimensió discursiva i econòmica com pràctica.

En tercer lloc, com hem vist, una de les principals causes de malestar i abandonament dels grups de consum és que molts no estan adaptats perquè hi participin persones amb responsabilitats en tasques de cura o que no disposen de temps per dedicar-s'hi. Aquest fet ens indica que hem d'intentar dissenyar i repensar els projectes, tot revisant per a qui són accessibles i incorporant una perspectiva feminista. Això pot permetre incorporar la idea que les tasques reproductives són inherents a la vida i no tractar aquests casos com a fets excepcionals o casos particulars, sinó com una realitat que els col·lectius han de tenir en compte a l'hora d'establir el seu funcionament. Des d'aquesta perspectiva, els grups de consum també tenen el potencial de generar col·lectius que revisin la distribució de tasques per sexes, fet que no és gaire sobre la taula en el dia a dia de molts grups de consum. Així mateix, es pot treballar la corresponsabilitat de diferents aspectes com, per exemple, facilitar espais de criança, donar suport a la gent gran o amb necessitats especials perquè puguin fer la compra o donar suport a les productores perquè puguin tenir cura del territori i aconseguir tots els elements necessaris per fer possible la resolució de la necessitat d'alimentació (des de la recuperació de llavors fins a l'accés als mitjans de producció).

Finalment, i en relació amb aquest últim punt, veiem com un dels objectius del consum organitzat ha estat intentar donar suport a la producció. Això s'ha fet bàsicament amb compromisos de compra i establint una relació directa més o menys intensa. Tot i aquest suport, com hem vist, l'espai de consum agroecològic ha quedat petit i els volums de compra no són suficients per absorbir les necessitats de la producció agroecològica i suposen un elevat volum de gestió, que dificulta la sostenibilitat dels projectes. Veiem, doncs, que els dispositius tant de consum com de producció que s'han creat no són capaços d'assolir l'objectiu de fer viable la producció agroecològica. En aquest sentit, si es vol ajudar realment a la producció,

caldrà pensar en dispositius que la permetin i amb la intensitat suficient. Un bon punt de partida és assumir la interdependència, és a dir, el fet que tant el consum com la producció es necessiten mútuament. Cal cooperar per resoldre la necessitat d'alimentació de la societat i no només d'alguns grups, i fer-ho de forma viable, agroecològica i amb cura del territori, fora de les lògiques capitalistes i caminant cap a la sobirania alimentària.

5.4 EXTENSIÓ I CANVI D'ESCALA

Un dels temes principals quan es planteja repensar el present i el futur del cooperativisme agroecològic és l'escala dels sistemes d'aprovisionament agroecològics i la dimensió dels projectes. A Barcelona i a Catalunya, en general, l'estratègia principal a l'hora de plantejar canvis d'escala ha estat la replicació. I se li ha associat, de forma recurrent, l'estratègia d'articulació, és a dir, que aquests projectes s'han d'anar enxarxant i han de generar dinàmiques d'intercooperació, tot estenent l'agroecologia i els sistemes d'aprovisionament a més persones, territoris i àmbits de la societat.

L'enxarxament de grups de consum ha intentat resoldre algunes necessitats i compartir diferents temes, com són: l'establiment de criteris, compartir les llistes de productores, fer activitats conjuntes i actuacions d'incidència política o crear espais de trobada i debat a escala local o a nivell més ampli, com són la Repera i Ecoconsum. Així doncs, veiem que hi ha hagut força activitat, però també algunes dificultats o limitacions. Trobem que la gestió del dia a dia dels grups de consum dificulta molt poder participar en espais d'articulació col·lectiva. En alguns casos, hi ha reticències a enxarxar-se i crear models d'una mida més gran, i és freqüent que sorgeixin algunes divergències, especialment en relació amb els criteris i la forma d'organitzar-se, sobretot a una escala més gran, on queda palesa una certa falta d'experiència. A més, quan es volen articular compres conjuntes apareixen dificultats logístiques, ja que no coincideixen horaris d'obertura i de preparació de cistelles o els grups tenen proveïdores diferents.

En relació amb l'enxarxament entre productores, aquestes xarxes han tingut i tenen diverses funcions i han cobert diferents necessitats, com poden ser compartir coneixements i recursos, establir preus justos i criteris de

producció, generar dinàmiques d'intercanvi de producte i de coordinació del transport o de comercialització i de comunicació conjuntes. També tenen dificultats similars a les de les articulacions de consumidores, a les quals cal afegir la precarietat de bastants projectes productius o les distàncies geogràfiques entre experiències, que impedeixen participar en aquests espais amb facilitat i qualitat. La dificultat de la comercialització i el fet de moure volums petits té molta afectació pel que fa a despeses, logística o transport, i disminueix molt les possibilitats d'èxit d'aquestes xarxes que, de manera similar a les articulacions de consum, es veuen debilitades o acaben dissolent-se pel desequilibri entre l'esforç dedicat i el retorn rebut.

Aquestes estratègies d'escalabilitat, malgrat haver creat una gran riquesa d'experiències i haver contribuït a resoldre múltiples necessitats, no han aconseguit estendre el cooperativisme agroecològic a bona part de la societat i encara afronten molts reptes. En aquest sentit, pot ser útil explorar altres estratègies d'escalabilitat, tot ampliant els imaginaris del cooperativisme agroecològic en relació amb l'escala i el seu funcionament. Per això, és interessant recuperar experiències del passat, com el cooperativisme de consum de principis del segle xx, o fer paral·lelismes amb altres formes de cooperativisme de consum actual, com podria ser el cas de Som Energia, entre d'altres. Conèixer projectes referents d'altres territoris, veure com funcionen i visitar-los pot servir per aprendre d'ells i aplicar allò que més convingui. En aquesta línia, existeixen molts projectes que poden ser inspiradors fora de l'àmbit català, com Labore (Bilbo / Oarsoaldea), Landare (Iruña), Bio Alai (Gasteiz), Àrbore (Vigo), Mares (Madrid), El Encinar (Granada), Som Alimentació (València), Bio-trèmol (Alacant), La Louve (París), entre moltes d'altres. Fins i tot pot ser necessari plantejar què es pot aprendre d'experiències que no són agroecològiques però que fan frontera i que tensionen el cooperativisme agroecològic, per tal de veure quina funció estan tenint, quines necessitats estan cobrint i si se'n pot extreure alguna clau per al futur.

En la línia de plantejar altres estratègies de canvi d'escala, que complementin la replicació i l'articulació, hi ha hagut grups de consum a Catalunya, alguns amb molta trajectòria, com El Brot o El Rebot, i d'altres més recents, com el Cabàs, La Magrana Vallesana, L'Economat Social, El Rodal o l'Egarenca, entre d'altres, que han adoptat l'estratègia d'ampliació, és a dir, de creixement del propi grup de consum i la remu-

neració d'algunes tasques per arribar a més persones. També recentment ha sorgit molt interès al voltant dels supermercats cooperatius, vinculat al documental que explica l'experiència de Food Coop.

Darrerament, veiem altres estratègies complementàries, com l'articulació de grups de consum d'un mateix territori, que es plantegen tenir una gestió compartida i parcialment professionalitzada, mitjançant la remuneració de certes tasques com la gestió de comandes, el transport o la gestió econòmica. Algun grup de consum gran s'ha plantejat funcionar com una central de compres per donar suport a grups propers de mida més petita, tot aprofitant la seva pròpia dinàmica i capacitat de gestió.

Aquests mecanismes d'escalabilitat han tingut força èxit en la majoria de casos i veiem que cada vegada estan més sobre la taula, ja que permeten abordar alguns dels reptes clau del cooperativisme agroecològic. Per exemple, facilitar la incorporació de sòcies, flexibilitzar i facilitar la participació, augmentar els volums de compra, oferir diversitat de producte, ampliar horaris de compra, millorar la gestió, eficàcia i eficiència, disposar de més expertesa entre les sòcies, tenir més massa crítica per crear grups de treball, per autofinançament o per millorar preus de compra, alliberar temps de les sòcies per participar en altres activitats i potenciar el teixit comunitari.

Ara bé, més enllà de les potencialitats, plantejar canvis d'escala i altres models també suposa reptes, debats i dificultats. Per exemple, la governança democràtica de grups grans es torna més complexa i cal habilitar mecanismes per fer-hi front. En haver-hi més diversitat de persones sòcies, cal coordinar més interessos, motivacions, visions i criteris. Poden aparèixer diversitat de rols, entre treballadores, consumidoras, consell rector o junta, que cal tenir en compte. Per altra banda, la gestió quotidiana pot requerir més temps i coneixements tècnics. Cal destacar que crear dispositius més grans i complexos té el risc de perdre alguns criteris o valors transformadors si no s'habiliten mecanismes per prevenir-ho.

Una altra estratègia d'escalabilitat és la basada en la transformació de canals convencionals de comercialització o de consum, com els menjadors escolars, els mercats públics o el petit comerç, i fins i tot s'està plantejant el paper que han de tenir els centres de distribució i logístics com, per exemple, Mercabarna. En aquesta línia, també és rellevant el paper que pot jugar l'Administració pública, especialment en l'àmbit mu-

nicipal, i s'ha treballat el tema de les clàusules socials i la compra pública, amb els reptes que suposa. Aquest fet té la seva complexitat i sovint obre preguntes sobre la capacitat del cooperativisme agroecològic per donar-hi resposta, en termes de volum, d'interlocució i de gestió.

Finalment, quan s'aborda l'escalabilitat, cal fer-ho en tots els esglaons del sistema d'aprovisionament. En aquest sentit, sovint la intermediació i la distribució han estat considerades quelcom poc desitjable, ja que es considera que poden deteriorar la relació directa, encarir els preus dels productes o fer-los injustos. Tot i això, existeix una realitat força generalitzada i és que moltes cooperatives de consum opten per l'ús de distribuïdores per proveir-se de certs productes. De la mateixa manera, moltes productores agroecològiques opten per complementar l'oferta amb productes provinents de distribuïdores o per comercialitzar una part del seu producte per aquests canals. Per tant, existeixen necessitats dels sistemes cooperatius agroecològics que són, en molts casos, cobertes per estructures i empreses que, a priori, no es consideren del moviment agroecològic, però que tenen un paper rellevant perquè fan possibles moltes de les experiències que hi participen.

Podem dir, doncs, que hi ha hagut experiències centrades en la distribució en forma de cooperativa que han intentat resoldre els reptes d'oferir varietat de producte agroecològic, augmentar els volums de venda, establir canals senzills de comercialització i distribució, millorar la logística i fer-ho de manera cooperativa. Tot i això, encara no han resolt del tot les necessitats existents i queda recorregut per fer perquè juguin un paper clau per a l'escalabilitat. Tenen el potencial de facilitar la distribució conjunta per a les productores, reduir despeses o millorar la logística, i fer-ho tenint el poder de decisió i control en el mateix cooperativisme agroecològic, de manera democràtica i transparent, sense ànim de lucre, tot esdevenint mecanisme d'intercooperació entre experiències.

5.5 COOPERATIVISME AGROECOLÒGIC I ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

Més enllà de l'articulació entre els mateixos projectes agroecològics, actualment s'està fent èmfasi a buscar noves aliances. Una de les alian-

ces més rellevant i amb més potencial és la que s'està establint amb el món de l'Economia Social i Solidària (ESS). L'ESS, tal com la defineix Jordi Garcia, és un «conjunt de pràctiques socioeconòmiques formals o informals, col·lectives però també individuals, que prioritzen la satisfacció de les necessitats i les aspiracions dels seus membres i/o d'altres persones per sobre del lucre; quan són col·lectives, la propietat també ho és i la gestió és democràtica; són independents respecte qualsevol entitat pública o privada, actuen orientades pels valors d'equitat, solidaritat, sostenibilitat, participació, inclusió i compromís amb la comunitat, i són promotores de canvi social».

Tot i que la relació entre l'espai de l'ESS i el moviment agroecològic és evident, ja que comparteixen clarament pràctiques i valors, podem dir que han coexistit com dos espais amb dinàmiques bastant diferenciades. Per exemple, del gruix d'iniciatives que s'emmarquen en el cooperativisme agroecològic són relativament poques les que formen part de la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya (XES), que participen en el balanç social o que formen part de les dinàmiques i els debats al voltant dels espais de l'ESS.

Tot i això, cada vegada és més evident l'apropament entre aquests dos espais. Per exemple, hi ha hagut un augment de la participació agroecològica a la Fira d'Economia Solidària de Catalunya (FESC), on s'ha creat un espai específic per al sector de l'alimentació. També s'observa una forta presència de projectes agroecològics a Pam a Pam (mapa de l'ESS), tot i que queden moltes experiències per mapejar, especialment en l'àmbit de la producció i l'elaboració. Fins i tot, s'ha plantejat fer una sectorial agroecològica dins de la XES. Per tant, tenim l'oportunitat de seguir aprofundint en aquesta intersecció, tot buscant punts de trobada, i seguir transitant un camí amb molt de recorregut per davant. Aquest fet és rellevant, especialment en la situació actual del moviment agroecològic en què, com dèiem, es detecta un moment d'inflexió.

El fet d'apropar l'ESS pot suposar un millor desenvolupament i consolidació del cooperativisme agroecològic, ja que pot nodrir-se de tot el bagatge i experiència de les entitats de l'ESS, per exemple, en àmbits organitzatius, de finançament, logístics o comunicatius. Si parlem de promoure canvis d'escala, és evident que el món de l'ESS pot aportar molt també en aquest sentit, ja que ha afrontat debats i processos similars en

diferents sectors, ha sistematitzat aprenentatges i disposa de recursos i expertesa per a l'acompanyament.

Com hem dit, els canvis d'escala suposen reptes en molts aspectes, però un de molt important i que engloba tota la resta és el de mantenir uns criteris i pràctiques que siguin realment transformadores. L'aliança amb el món de l'ESS no només pot prevenir la pèrdua del caràcter transformador pel fet d'adoptar formes de funcionament a una escala superior (pel que fa a mida i complexitat), sinó que el pot potenciar. En aquest sentit, l'ESS disposa d'eines, com poden ser el balanç social o els criteris de Pam a Pam, que es poden utilitzar i adaptar per fer un seguiment de l'evolució i del caràcter transformador de les experiències agroecològiques presents i futures, així com d'un gran nombre d'espais de debat i de treball per avançar cap a la transformació social.

D'altra banda, cal tenir en compte que estem en un moment en què tant algunes administracions locals com la Generalitat de Catalunya, especialment a través de la Xarxa d'Ateneus Cooperatius i els projectes singulars, estan impulsant amb certa intensitat el foment de l'ESS. Aquest fet està incidint en el cooperativisme agroecològic, ja que s'està donant suport a processos d'articulació i de creació de projectes en format cooperatiu. Un exemple, aquí, és el projecte singular Mercat Cooperatiu Ecològic, impulsat per la cooperativa Opcions de Consum Responsable i Quèviure. Això pot ser una oportunitat, ja que hi ha molts recursos disponibles, tant en l'àmbit tècnic com econòmic, que cal saber aprofitar de la millor manera per contribuir a un bon desenvolupament agroecològic, tot superant els riscos que pot suposar la intervenció d'aquests agents, quant a ritmes, a processos i a capacitat de presa de decisions amb autonomia.

5.6 COOPERATIVISME DE PLATAFORMA I COOPERATIVISME OBERT

En els darrers anys, i en el marc de l'expansió de l'ús d'Internet, els conceptes *cooperativisme de plataforma* i *cooperativisme obert* han permès recollir un conjunt de pràctiques i eines que connecten el cooperativisme —en aquest cas també l'agroecologia— amb les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC). Aquest nou espai de treball ha d'esdevenir

clau a l'hora de repensar l'escala d'impacte de l'acció de les cooperatives de consum agroecològic en el segle XXI, ja que els nous hàbits de consum tenen en les TIC un instrument clau. Per una banda, el cooperativisme de plataforma s'estableix com un espai d'aliança on els formats organitzatius democràtics, proposats pel cooperativisme, troben en les plataformes digitals una eina que facilita el creixement del seu impacte i, al mateix temps, serveix perquè les plataformes digitals s'impregnin d'aquests valors cooperatius. D'altra banda, el cooperativisme obert significa que els comuns digitals han de ser la infraestructura que, a través de les llicències tecnològiques i de coneixement obertes, permeti l'articulació d'aquest nou espai de trobada entre cooperativisme i entorns digitals.

Per arribar a aquest punt és fonamental reconèixer la tasca que han fet les cooperatives de consum de la ciutat de Barcelona al llarg dels anys, que —observant que Internet era un instrument rellevant per a l'organització del col·lectiu i la interacció amb les proveïdores— han promogut solucions que no tinguessin un lligam amb el programari privatiu i fomentessin la sobirania tecnològica. En aquest sentit, podem destacar una colla d'iniciatives que han possibilitat que avui en dia puguem parlar de cooperativisme de plataforma en l'àmbit de les cooperatives de consum de la ciutat. Alguns grups també han desenvolupat solucions pròpies que, sota els paràmetres de la sobirania tecnològica, s'adapten a les necessitats de l'organització i, al mateix temps, ofereixen la possibilitat que puguin ser adoptades per altres col·lectius. Aquest és el cas del grup de consum El Bròquil del Gòtic, que, a partir de la iniciativa de l'Onur —un soci informàtic—, l'any 2014 comença el desenvolupament d'un gestor de comandes en línia. Altres vegades, el desenvolupament de l'eina ha estat adoptat per diverses cooperatives. Aquest és el cas de l'aplicació sorgida des de la comissió tecnològica de L'Aixada, que l'any 2013 és implantada en el funcionament de la cooperativa i, posteriorment, adoptada per altres col·lectius com El Girasol de Sant Martí o El Rusc de Gràcia. En aquesta mateixa línia, una altra eina amb força recorregut és l'Aplicoop, que té una comunitat de desenvolupadors en línia i ha estat utilitzada per algunes cooperatives de la ciutat, com és el cas de L'Economat Social del barri de la Bordeta de Sants.

Tots aquests projectes mostren l'interès per fomentar l'autogestió, també en l'àmbit digital. Sense aquesta tasca, difícilment avui en dia

podríem parlar del fet que Barcelona avança cap a l'articulació d'un cooperativisme de consum agroecològic de plataforma, amb exemples com el de Katuma, que té molta projecció. Aquesta iniciativa, impulsada per la Cooperativa Coopdevs, té arguments per consolidar-se com un projecte d'impacte en l'impuls del cooperativisme agroecològic. En primer lloc, s'articula basant-se en els principis cooperatius. És a dir, són les mateixes cooperatives de consum, les organitzacions de segon grau i les productores les que participen en la governança de la plataforma. Així mateix, aquesta plataforma està desenvolupada basant-se en els comuns digitals i sota el paraigua d'una infraestructura tecnològica més àmplia, l'Open Food Network, que vindria a ser la Viquipèdia de l'àmbit agroecològic. En aquests anys de recorregut, Katuma ha aconseguit mobilitzar una part important del sector agroecològic, que ha vist en aquesta plataforma una oportunitat per construir una eina pròpia que faciliti l'articulació d'un cooperativisme agroecològic amb més escala d'impacte. Bona mostra d'aquest fet és, per exemple, l'èxit de Conjuntament, la campanya de microfinançament promoguda per l'Ajuntament de Barcelona i la Fundació Goteo.

REFERÈNCIES

En el llibre *Los pies en la tierra. Reflexiones y experiencias hacia un movimiento agroecológico*, publicat per l'editorial Virus (Barcelona, 2006), Marc Badal i Daniel López situen la rellevància de l'agroecologia per al desenvolupament d'un consum de productes alimentaris que es preocupi del seu impacte social, econòmic, cultural, etc.

El procés de recerca participada impulsat per l'Associació Entrepobles i l'Institut d'Economia Ecològica i Ecologia Política dona com a resultat l'informe *Arran de terra. Indicadors participatius de Sobirania Alimentària a Catalunya. Resum de l'informe* (2011), amb autoria de Marc Badal, Rosa Binimelis, Gonzalo Gamboa, Maria Heras i Guillem Tendero. Aquest estudi desenvolupa 54 indicadors, l'avaluació dels quals permet perfilar l'estat de la sobirania alimentària a Catalunya tal com l'entén el moviment agroecològic. Per altra banda, l'informe